Eduskunnan lakivaliokunta

Eduskunnan lakivaliokunnan pyyntö 12.10.2021

Asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle

Tausta

Eduskunnan lakivaliokunta on 5.10.2021 pyytänyt Keskusrikospoliisilta asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista lausuntoa lakialoitteesta 24/2020 vp laiksi rikoslain 17 luvun muuttamisesta. Keskusrikospoliisi on 11.10.2021 antanut lakivaliokunnalle lausunnon asiasta. Rikoskomisario Sanna Springare on ollut asiantuntijana lakivaliokunnan kuultavana 12.10.2021.

Eduskunnan lakivaliokunta on 12.10.2021 pyytänyt saada asiantuntijakuulemisessa esitettyihin kysymyksiin Sanna Springaren suullisesti antamat vastaukset kirjallisena.

Lausunto

Rikoslain 17 luvussa säädetään rikoksista yleistä järjestystä vastaan. Näin ollen kyseiseen lukuun ei tulisi sisällyttää rangaistussäännöksiä, joissa kysymys on lapsen seksuaalisuutta loukkaavista teoista. Lapsen seksuaalisuutta loukkaavista rikoksista tulisi säätää rikoslain seksuaalirikoksia koskevassa 20 luvussa. Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus on parhaillaan käynnissä.

17 a §

Ehdotusta väkivaltakuvauksen hallussapidon rangaistavaksi säätämisestä voidaan pitää perusteltuna. Rangaistussäännöksen nojalla rangaistaviksi tulevat tekomuodot tulisi kuitenkin määritellä tarkemmin. Ehdotetussa 17 a §:ssä ei määritellä rangaistussäännöksessä tarkoitetun väkivaltakuvauksen kohdetta. Ehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan yksinomaan lapsiin kohdistuvat väkivaltakuvaukset. On syytä huomata, että materiaalien sisältämä raaka väkivalta voi kuitenkin kohdistua myös aikuisiin tai eläimiin.

Ehdotetun 17 a §:n kohdalla tulisi määritellä, mitä säännöksessä tarkoitetaan raa'alla väkivallalla. Helsingin poliisilaitoksen lakialoitteesta anta-

massa lausunnossa on viittaus oikeuskirjallisuudessa esitettyyn määritelmään raa'asta väkivallasta. Raaka väkivalta voi olla esimerkiksi aikuisen teloittamista. Tällaista kuvamateriaalia tavataan esimerkiksi terrorismirikoksia koskevien esiselvitysten yhteydessä. Esimerkiksi seksuaalinen kanssakäyminen eläimen kanssa tulisi taas rangaistavaksi toisessa rikoslain luvussa. Eläimeen sekaantumiseen liittyvän kuvamateriaalin hallussapitoa ei tulisi sisällyttää väkivaltakuvauksen hallussapitoa koskevaan säännökseen.

Hallussapidon rangaistavuuden arvioinnissa tulisi huomioida olosuhteet, joissa kuvamateriaali tavataan. Joissakin tapauksissa kuvamateriaalin hallussapidolle voi olla hyväksyttävä syy, mutta asiaa on tarkasteltava kokonaisuutena. Tämän vuoksi säännökseen olisi hyvä lisätä maininta ”tai muusta hyväksyttävästä syystä”.

Poliisin tietojärjestelmien mukaan väkivaltakuvauksen levittämistä ilmeni vuonna 2019 kuusi tapausta, vuonna 2020 15 tapausta ja vuonna 2021 kaksi tapausta. Raakaa väkivaltaa sisältävien materiaalien hallussapito ei ole yleistä. Vaikka tapaukset eivät ole yleisiä, on teon rangaistavaksi säätäminen kuitenkin perusteltua. Tämän on osoittanut käytännön työ. Mikäli materiaalin hallussapidolle ei ole hyväksyttävää syytä, ei sitä tule pitää hallussa.

Käytännön työn kautta on noussut esille, että raakaa väkivaltaa sisältävää materiaalia on jonkin verran hallussa rikoksen tekijöillä. Materiaalia on tullut esille esimerkiksi terrorismirikosten selvitysten yhteydessä ja lapsiin kohdistuvien rikosten yhteydessä. Materiaalia on noussut esille myös muutoin internetissä leviävän materiaalin yhteydessä. On huomattava, että myös palveluntarjoajilla on oma vastuunsa materiaalin hyväksymisessä ja poistamisessa.

Tässä yhteydessä ei ole perusteltua sisällyttää rangaistussäännökseen animaatioita. Mikäli myös animaatioiden katsottaisiin sisältyvän säännöksessä tarkoitetun väkivaltakuvauksen määritelmään, muodostuisi rajanveto sallitun ja kielletyn materiaalin välillä liian haastavaksi. Lisäksi animaatioiden kuuluminen säännöksen soveltamisalaan lisäisi huomattavasti poliisin työtä. Tietotekniikan kehittymisen myötä myös erilaiset kuva- tai videomanipulaatiot ovat mahdollisia. Näitä tilanteita tulee arvioida tapauskohtaisesti.

19 a §

Erityisen tärkeänä voidaan pitää ehdotettua 19 a §:ää, jossa säädetään lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä kuvaavan materiaalin hallussapidon törkeästä tekomuodosta. Rikoksen törkeästä tekomuodosta säätäminen korostaa teon moitittavuutta ja yhteiskunnan yleistä suhtautumista asiaan. On syytä pohtia, tulisiko lain esitöissä määritellä tarkemmin, mitä rangaistussäännöksessä tarkoitetaan suurella määrällä, erityisen nuorella ja nöyryyttävällä tavalla.

Seksuaalista hyväksikäyttöä kuvaavalla materiaalilla tarkoitetaan kuvatallennetta, jossa tapahtuu seksuaalinen teko lapsen itsensä suorittamana,

lasten välillä tai aikuisen lapseen kohdistamana. Lasten välisestä seksuaalisesta teosta ei ole kysymys silloin, kun tekijän ja uhrin ikä ja kehitystaso vastaavat toisiaan ja/tai kun kyseessä on seurustelu- tai parisuhde.

Materiaalia ladataan internetistä, tuodaan ulkomailta ja osaksi tehdään Suomessa. On myös tavattu tapauksia, joissa suomalaiset ovat käyneet tekemässä materiaalia ulkomailla.

Keskusrikospoliisille tulee erilaisilta palveluntarjoajilta vuosittain tuhansia raportteja, joista jokaisessa on lähtökohtaisesti kysymys yksittäisestä rikoksesta. Jokainen raportti käydään läpi yksitellen ja rikoksen tunnusmerkistön täyttävät tapaukset siirretään tutkintaan. Materiaalin määrä tapauksissa voi olla jopa tuhat kuvaa ja videota. Tällä hetkellä sähköposti- tai pilvipalvelussa olevaa materiaalia tulkitaan hallussapitorikoksena.

CAM-materiaalin (engl. child abuse material) hallussapidolle on monia syitä. Yksi yleisimmistä on seksuaalinen tarkoitus. Tällöin rikoksen tekijä saa materiaalin käytöstä nautintoa. Materiaalin hallussapito voi toimia myös vaihdonvälineenä tai maksuvälineenä. Tällä tarkoitetaan sitä, että antamalla materiaalia toiselle saa itse tilalle jotakin. Materiaaleja voidaan myös vaihdella. Materiaalia voidaan tarjota siitä kiinnostuneelle, jolloin materiaalin vastaanottaja altistuu materiaalille. Ilmiötä voi tältä osin verrata huumausainerikollisuuteen.

Tutkimusten mukaan teot muuttuvat raaemmiksi ajan myötä. On siis mahdollista, että rikoksen tekijä käyttää ensin CAM-materiaalia nauttiakseen siitä, ja myöhemmin ryhtyy vastaaviin tekoihin itse. CAM-materiaalin tai muun väkivaltamateriaalin hallussapito voi olla myös vallankäytön väline. Sillä voidaan myös kiristää toista henkilöä.

Ehdotetussa 19 a §:ssä tuli määritellä tarkemmin, mitä 1 momentin kohdilla 1-3 tarkoitetaan. Lain esitöissä tulisi määritellä esimerkein lainkohtien sisältöä. CAM-materiaalin luokittelussa käytetään kolmiportaista arviointia (I-III). Tämän perusteella perusteluihin voisi kirjata 1 kohdan tarkoittavan luokittelun mukaisesti alle 6-vuotiasta lasta. Kohdan 2 perusteluissa voisi viitata ehdotetun 17 a §:n mukaiseen materiaaliin ja/tai raiskaamista tai lapsen eläimeen sekaantumista kuvaavaan materiaaliin. Lisäksi perusteluissa voisi arvioida lainkohdan sisältöä suhteessa oikeuskäytäntöön koskien rikoslain 17 luvun 18 a §:n 2 kohdan soveltamista.

Kohdassa 3 tarkoitetun erittäin suuren määrän arvioinnissa rajanvetoa voisi tehdä esimerkiksi suhteessa 17 luvun nykyiseen 18 ja 18 a §:ään. Kohdassa 3 tarkoitettua suurta määrää voisi arvioida myös suhteessa materiaalin sisältöön. Kohdassa tarkoitetun suuren määrän määritelmän täyttämiseen vaadittaisiin vähäisempi määrä luokkaan III luokiteltua materiaalia kuin luokkaan I-II luokiteltua materiaalia. Luokkaan III luokitellulla materiaalilla viitataan raiskaamista, lapsen eläimiin sekaantumista ja erityisen nuorta lasta esittävään materiaaliin.

Käytännön työn kannalta uusi säännös ei lisäisi poliisin työmäärää, mutta antaisi paremmat mahdollisuudet tutkia rikoksia. Lisäksi poliisi saisi enemmän aikaa tutkia kuvamateriaalia, koska rikos ei ehdotetun enimmäisrangaistuksen vuoksi vanhenisi niin nopeasti.

Rikoskomisario Sanna Springare

Jakelu Eduskunnan lakivaliokunta